

BUĞDAY TARIMI

Önemi:

Buğday insan beslenmesinde kullanılan kültür bitkileri arasında dünyada ekiliş ve üretim bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bunun sebebi buğday bitkisinin geniş bir adaptasyon yeteneğine sahip olmasıdır. Ayrıca buğday tanesi uygun besleme değeri, saklama ve işlenmesindeki kolaylıklar nedeniyle yaklaşık olarak 50 ülkenin temel besini durumundadır. Buğday dünya nüfusuna bitkisel kaynaklı besinlerden sağlanan toplam kalorinin yaklaşık % 20'sini sağlamaktadır. Bu oran ülkemizde % 53'tür. Buğday başta unlu mamuller olmak üzere birçok gıda ve sanayi sektöründe kullanılmaktadır.

İklim ve Toprak İstekleri:

Buğday geniş bir adaptasyon yeteneğine sahip olmasına rağmen fazla sıcak ve nemden hoşlanmayan bir serin iklim tahılıdır. Özellikle gelişiminin ilk dönemlerinde (çimlenme -kardeşlenme) sıcaklığın 8-10 °C, bağıl nemin % 60'ın üzerinde olması yeterlidir. Kardeşlenme ve sapa kalkma arasında da fazla sıcaklık istemez. 10-15 °C sıcaklık, % 65 nem, az ışıklı ve yarı kapalı havalar uygundur. Sapa kalkma ile sıcaklık ve nem isteği artar. Başaklanma döneminin hemen öncesinde bağıl nemin yüksek olması buğday verimini olumlu yönde etkiler. Döllenme ile birlikte, düşük nem ve yüksek sıcaklık tanenin niteliğini yükseltir. Gelişme dönemine uygun dağılmış 500 mm bir yağış maksimum verim için yeterlidir. Bununla birlikte bazı buğday çeşitleri 250 mm yağış alan alanlarda da yetiştirilebilmektedir. Buğday değişik tip topraklarda yetişebilen bir bitkidir. Verimsiz kıraç topraklarda ve verimli taban alanlarda yetiştirilebilen birçok buğday çeşidi vardır. Bununla birlikte buğday için en uygun topraklar, drenajı yeterli olan derin killi-tınlı topraklardır. Su tutma kapasitesi % 25-30 olan toprak buğday için uygundur.

Toprak Hazırlığı:

Buğday tarımında toprak işlemenin zaman ve yöntemi, işlemede güdülen amaçlara bağlıdır. Nadas-ekim sisteminin uygulandığı kurak yarı kurak bölgelerde, toprak işlemenin amacı yabancı otları yok etmek, toprakta suyu biriktirmek ve korumaktır. Erozyona yol açmayacak toprak işleme yöntemlerinin uygulanması da önemlidir. Toprak işlemede, toprağı altüst etmeyen, devirmeyip alttan işleyen aletler kullanılmalıdır. İlk işlemler için kırlangıç kuyruğı pulluk, kazayağı ve benzeri aletler kullanılmalıdır. Nemli ya da sulanan, nadassız tarım uygulanıp her yıl ürün alınan yerlerde toprak, hasattan hemen sonra gölge tavı varken pullukla 15-20 cm derinliğinde sürülmelidir. Ekimden öncede kazayağı + tırmık takımıyla ikileme yapılıp iyi bir tohum yatağı hazırlanmalıdır.

Ekim:

Yüksek bir verim ve kaliteli ürün elde etmenin ön koşulu, tarlada uygun zamanda düzenli bir çimlenme ve çıkışın sağlanmasıdır. Yurdumuzda buğday genellikle güzden ve kışlık olarak ekilmektedir. Kışlık ekimde, yazlık ekime oranla daha yüksek verim elde edilmektedir. Ayrıca ekim zamanı çeşidin soğuğa toleransı ve vernalizasyon isteğine bağlı olarak değişmektedir. Bölgeye tavsiye edilen kışlık ekmelek buğday çeşitleri; Kate A-1, Bezostaya, Pehlivan, Gün 91 ve Mızrak 98 olup, bunlar için ekim zamanı 1 Ekim-30 Ekim tarihleri arasındadır. Yazlık çeşitler ise Basribey, Gönen 98, Panda, Golia ve Cumhuriyet 75 olup, bunlar için ekim zamanı Kasım başından Aralık sonuna kadar uzayabilir. Fakat kıyı bölgelerimiz için en uygun ekim zamanı 15 Kasım-15 Aralık tarihleri arasındadır. Toprak sıcaklığının 8-10°C olduğu zamanda ekim yapılmalıdır. Buğdayda dekara atılacak tohum miktarı; ekim zamanına, bin tane ağırlığına, çimlenme ve biyolojik gücüne bağlı olarak 18-24 kg arasında değişmektedir.

Tohumluk:

Yüksek verim için sertifikalı tohumluk kullanılmalıdır. Sertifikalı tohumluk kullanımı tane veriminde % 40 oranında bir artış sağlayabilmektedir. Tohumluk alırken tohumluklar özel ambalajlarında olmalı, ambalaj üzerinde etiket bulunmalı ve etiket üzerindeki bilgilere dikkat edilmelidir.

Gübreleme:

Buğday, gübreye genellikle iyi tepki gösteren bir bitkidir. Azotlu gübrenin yarısı, fosforlu gübrenin tamamı ekimle birlikte verilmelidir. Azotlu gübrenin diğer yarısı ise kardeşlenme döneminde üst gübre olarak verilmelidir. Toprak tahlili yapılmamış ise saf madde üzerinden dekara 12 kg azot ve 6 kg fosfor tavsiye edilmektedir. Buna göre ekimle beraber dekara 13 kg Diamonyum fosfat (DAP) ve toprak pH'inin durumuna göre 20-30 kg/da uygun formda azotlu gübre verilebilir.

Bakım:

Buğdayda en önemli bakım işi, sapa kalkma döneminde azotlu üst gübre verilmesidir. Diğer önemli bir bakım işlemi ise yabancı ot mücadelesidir. Yabancı otlarla mücadele için toprak işleme titizlikle yapılmalı ve yabancı otlardan temiz

tohumluk kullanılmalıdır. Yabancı otla mücadelede kullanılacak herbisitler kardeşlenme sonu ya da sapa kalkma döneminden önce kullanılmalıdır.

Sulama:

Ülkemizde buğday genellikle sulamasız olarak yetiştirilmektedir. Sulama imkanının olduğu yerlerde buğday, sapa kalkma ve çiçeklenme dönemlerinde sulanmalıdır. Fakat kurak geçen yıllarda bu kritik dönemler beklenmeden bitki strese girdiği zaman sulama yapılmalıdır.

Hastalık ve Zararlılarla Mücadele:

Buğdayın en yaygın hastalığı pasdır. Pasın üç türü vardır; Sarı pas, Kahverengi pas ve Kara pas. En önemli pas hastalığı sarı pasdır ve epidemi yaptığı yıllarda büyük verim kayıplarına neden olmaktadır. Sarı pasla en etkin mücadele şekli dayanıklı çeşit kullanılmasıdır. Diğer önemli buğday hastalıkları sürme ve rastıktır. Sürme ile mücadelede tohumluklar ekimden önce organik civalı ilaçlarla ilaçlanmalıdır. Rastıkta mücadelede tohumluklar rastık görülmeyen tarlalardan seçilmeli ve dayanıklı çeşit kullanılmalıdır. Buğdayın önemli zararlıları Süne , kımıl, zabrus, bambul ve çekirgelerdir. Süne ve kımıl zararının önemli sorun olduğu bölgelerde çok erkenci veya geç yetişen çeşitler ekilmelidir. Ayrıca bu zararlılar için ülkesel mücadele yürütülmektedir.

Hasat ve Depolama:

Yurdumuzda buğday için hasat zamanı bölgelere göre değişmek üzere Mayıs-Ağustos ortaları arasındaki 3.5 aylık bir dönemdir. Tanedeki nem oranı % 13.5 olduğu zaman en uygun hasat zamanıdır. Bitkiler tamamen sarardığı ve tane sertleştiği zaman hasat başlamalıdır. Ülkemizdeki buğdayın büyük bir kısmı biçerdöver ile hasat edilmektedir. Depolanacak buğdayın nem oranı % 13'den fazla olmamalıdır. Uzun süreli depolamalar için depo haşerelerine karşı ilaçlama yapılmalıdır.

Uyarı:

Buğdayda yazlık olarak yapılacak ekimlerde ekilecek çeşidin yazlık karakterde olmasına dikkat edilmelidir. Aksi takdirde bitkiler başaklan-mayacaktır. Buğdaydaki

en önemli hastalık sarı pastır (kınacık). Bu yüzden kullanılacak çeşitlerin pas hastalıklarına dayanıklı olmasına dikkat edilmelidir.

(Dr.Hasan ÖZCAN, H.Orhan BAYRAMOĞLU, Dr. Nevzat AYDIN)